

Sooteadlik ja kaasav eelarvestamine kohalikul tasandil

ENUT KONVERENTS

Reet Laja

13.juuni 2018

Algatused alates 1984

- Sooteadliku eelarvestamise algatusi on kasutatud erinevates vormides paljude aastate jooksul. Austraalia alustas naisõiguslaste eestvedamisel sootundliku eelarvestamise katsetega 1984. a. Viimase kümne aasta jooksul on üle 90 riigi läbi teinud sootundliku eelarvestamise eksperimente (OECD, 2014b).
- On tähelepanuväärne, et mõned varakult sootundlikku eelarvestamist proovinud riigid tulevad väljastpoolt OECDd, näiteks India, Filipiinid ja Indoneesia.
- Hiljutiste näidete hulgas on ka Austria, kus 2013.a tutvustati sootundliku eelarvestamise meetodit osana laiemast eelarve reformipaketist.

Euroopa Nõukogu

- Sootundliku eelarvete koostamise definitsiooni järgi tähendab see protsess „soolõime rakendamist eelarve protsessis: soopõhine eelarvete hindamine võtab kõigis eelarve protsessi etappides arvesse sooaspekti, ning tulude ja kulude ümber jaotamist viisil, mis edendaks soolist võrdõiguslikkust.“ (Euroopa Nõukogu, 2009)

Euroopa Liidu soolise võrdõiguslikkuse õigusloomepoliitika raamistik

- Sootundlik eelarvestamine põhineb Euroopa Liidu soolõime eesmärgil, mida on väljendatud Euroopa Liidu toimimise lepingu artiklis 8. Euroopa Parlament ja Euroopa Liidu Nõukogu on mitmel korral kutsunud Euroopa Liidu liikmesriike üles koostama ja rakendama sootundlikku eelarvestamise metoodikat.
- Euroopa Liidu tasandil on Euroopa Parlament see, kes vastutab Euroopa Liidu eelarve eest ning Euroopa Komisjoni eelarve peadirektoraat on vastutav eelarve elluviimise eest. Euroopa Liidu liikmesriikide parlamendid ja avalik haldus on vastutavad riiklike ja piirkondlikke eelarvete eest.
- Sootundlik eelarvestamist võib rakendada erinevatel tasanditel, kõikidel tasanditel igaseelarve vormis.

EIGE Gender Budgeting

- Sootundlik eelarvestamine on strateegia, millega soovitakse saavutada naiste ja meeste vaheline võrdõiguslikkus, keskendudes sellele, kuidas avalikke ressursse kogutakse ja kulutatakse. 'Sootundlik eelarvestamine on üks eelarvete koostamise viise, mis võib seda protsessi parandada, kui rahanduspoliitika ja administratiivsed meetmed on suunatud soolise ebavõrdsuse lahendamisele. Korralikult tehtuna võib sootundlikku eelarvestamist pidada heaks eelarvestamiseks' (Stotsky, 2016).

OECD 2016.a sootundlike eelarvete praktikate küsimustiku vastused

- Enamik liikmesriikidest (**90%**) kasutanud mõningaid sootundliku eelarvestamise vahendeid.
- Peaaegu pooled vastanud OECD riikidest (15 liikmesriiki 34-st) väitsid, et on kehtestanud (Austria, Belgia, Soome, Island, Iisrael, Jaapan, Korea, Mehhiko, Holland, Norra, Hispaania, Rootsi), plaanivad kehtestada (Itaalia) või aktiivselt kaaluvad (Türgi, Tsehhi) sootundlike eelarvete metoodika rakendamist.

Sootundliku eelarvestamise meetodikad

võib jagada kolme kategooriasse

- 1. Sooaspekti arvestav ressursside jaotus, mille kohaselt individuaalsed poliitilised otsused ja/või rahastuse jaotus arvestavad konkreetse otsuse mõju soolisele võrdõiguslikkusele;
- 2. Soopõhine eelarvete hindamine, mille puhul eelarve tervikuna on soopõhise analüüsi aluseks;
- 3. Vajadusi arvesse võttev sootundlik eelarvestamine, mille puhul eelarve otsused toetavad eelnevalt läbi viidud soopõhist vajaduste analüüsi. See võimaldab täpselt mõista, kui suurel määral eksisteerib ühiskonnas sooline ebavõrdsus ning toob esile valdkonnad, kus naiste ja meeste ebavõrdsus on kõige suurem.

Sootundlik eelarvestamine OECD riikides

Sootundlik eelarvestamine praktikas: OECD liigitus

Nagu eelnevalt mainitud, defineeritakse selles uuringus sootundlikud eelarved kui „sooaspekti selget lõimumist üleüldisesse eelarvestamise protsessi, kasutades selleks spetsiifilisi meetmeid ja vahendeid, mis lähtuvad soolise võrdõiguslikkuse vaatepunktist.“

Kuna eelarve koostamise protsess on iga-aastane (või ka mitmeaastane), on selles protsessis mitmeid võimalusi, kuidas sooaspekti kaasamist tagada.

OECD on liigitanud erinevad sooaspekti kaasamise viisid vastavalt sellele, millises eelarve koostamise etapis neid kasutatakse.

Liigitus erinevate sooaspekti kaasamise viiside alusel

- (a)Ennetavad lähenemised
- Soopõhine eelhindang: individuaalsete eelarve meetmete soopõhine hindamine enne nende eelarvesse lisamist.
- Sootundliku eelarve alganalüüs: analüüs, mis viiakse läbi perioodiliselt, et hinnata, kuidas olemasolevad eelarve jaotised (kulud ja tulud) panustavad (või piiravad) soolise võrdõiguslikkuse edendamisse.
- Soopõhine vajaduste analüüs: kvalitatiivne analüüs, mis hõlmab huvigruppide ja kodanikuühiskonna esindajate vaateid ja arvamusi sellest, mil määral valitsuse poliitika ja programmid sobituvad soolise võrdõiguslikkuse edendamise konteksti.

Liigitus erinevate sooaspekti kaasamise viiside alusel

- (b) **Samaaegsed sootundliku eelarve koostamise meetmed**
- Soopõhine eesmärkide seadmine: tingimused, mis kehtestavad miinimum hulga eesmärke, mis oleksid otseselt seotud soolist võrdõiguslikkust edendava poliitikaga.
- Sooaspekt ressurside jaotuses: tingused, mis kehtestavad miinimum summa ressurssidest, mis peab olema jagatud sootundlike meetmete saavutamiseks.
- Soopõhine eelarve mõju analüüs: iga-aastase eelarve juurde käib ametlik hinnang, mille koostab tsentraalne eelarve järelevalve asutus. Hinnang analüüsib eelarve üleüldist mõju soolise võrdõiguslikkuse tagamisele, hõlmates soopõhist (kulude ja tulude põhist) meetmete mõju analüüsi.

Liigitus erinevate sooaspekti kaasamise viiside alusel

- (c) Sootundliku eelarve järelanalüüs
- Sootundliku eelarve järelanalüüs: individuaalsete eelarve meetmete hindamine soolise võrdõiguslikkuse vaatepunktist pärast nende rakendamist.
- Soopõhine eelarve audit: iseseisev, objektiivne analüüs, mis oleks läbi viidud pädeva ja eelarve koostajast eraldi seisva institutsiooni poolt, vaatamaks mil määral eelarve meetmed edendavad ja säilitavad soolist võrdõiguslikkust
- Soopõhine kulutuste ülevaade: riikliku põhjaliku kuluaruande kontekstis oleks sooaspekt eraldiseisev analüüsi mõõde.

Sootundlike eelarvete koostamisest Eestis

- Eestis tutvustati sootundlike eelarvete koostamist erinevate projektide abil aktiivselt alates aastatest 2008-2009, kuid valitsuse tasandil kontseptsiooni ja rakendusmehhanisme seni välja töötatud pole.
- Töötati välja ka soovitused Euroopa Liidu, Balti mere regiooni, valitsuse, kohaliku omavalitsuse ja vabaühenduste tasandil

Soovitused kohalikele omavalitsustele 2008

- 1. Ühineda Euroopa Hartaga naiste ja meeste võrdõiguslikkuse kohta kohalikus elus
- 2. Eelarvete sootundlik koostamine kirjutada sisse kohalike omavalitsuste eelarveseadusesse
- 3. Kaasata sootundlike eelarvete rakendamise protsessi eksperte mitmetest valdkondadest
- 4. Esitada kohaliku tasandi statistika sugude lõikes
- 5. Kohalike omavalitsuste arengukavade ja strateegiate koostamisel viia läbi sooliste mõjude analüüs

Soovitused vabaühendustele 2008

- 1. Tõsta esile soolise võrdõiguslikkuse perspektiive ja teemasid kui lähtekohti valitsuse otsuste jaoks
- 2. Propageerida sootundlike eelarvete koostamist kui soolise võrdõiguslikkuse süvalaiendamise efektiivset tööriista
- 3. Suurendada ühiskonna teadlikkust eelarvete sootundlikust koostamisest
- 4. Avaldada läbi kodanikuühiskonna arendamise mõju valitsusele, et muuta valitsus vastutavaks soolise võrdõiguslikkuse eesmärkide püstitamise ja saavutamise eest
- 5. Sõlmida koostöösuhteid sootundlike eelarvealgatuste läbiviimiseks
- 6. Propageerida efektiivset suhtlemist ja tegelikku koostööd rahvuslikul ja rahvusvahelisel tasandil sootundlike eelarvete ekspertide võrgustike vahel, vahetada teadmisi, viia läbi koolitusi kohaliku

Mida teeme Eestis täna?